

FELSEFE DÜNYASI

2006/2 Sayı: 44

YILDA İKİ KEZ YAYIMLANIR

ISSN 1301-0875

Sahibi

Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Necati ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Ahmet İNAM

Yazı Kurulu

Prof. Dr. Necati ÖNER
Prof. Dr. Ahmet İNAM
Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ
Doç. Dr. Hüseyin Gazi TOPDEMİR
Doç. Dr. İsmail KÖZ

Felsefe Dünyası Hakemli Bir Dergidir.

Felsefe Dünyası 2004 yılından itibaren PHILOSOPHER'S INDEX ve
TÜBİTAK /ulakbim tarafından dizinlenmektedir.

Yazışma ADRESİ

P.K. 21 Yenışehir / ANKARA
Tel&Fax: 0.312 231 54 40

Fiyatı: 15 YTL (KDV Dahil)

Banka Hesap No:

Vakıfbank Kızılay Şubesi: 00158007288336451

Dizgi ve Baskı

Türkiye Diyanet Vakfı

Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

OSTİM Örnek Sanayi Sitesi 1. Cad. 358. Sk. No: 11 Y.Mahalle / ANKARA
Tel: 0.312 354 91 31 (Pbx) • Fax: 0.312 354 91 32

SOKRATES'E GÖRE ERDEM VE ERDEM EĞİTİMİ

Mehmet Önal*

GİRİŞ

Sokrates (470-399), bütün ömrünü tamamen insan konusuna ve insanın erdemli yaşamasının yollarını aramaya adanmış ve hatta bu uğurda seve seve ölüme yürütmüş tek filozoftur denilebilir. Buna rağmen onun binlerce yıldır eskimeden kalan hümanist anlayışından özellikle eğitim alanında yeterince yararlandığımız söylenemez. Çağdaş dünyaya hakim olan pragmatist paradigmlar, pozitivist felsefeler, ideolojiler ve insanı *homo economicus* olarak gören iktisadi yaklaşımlar yüzünden Sokrates'in insan anlayışı ve eğitime ilişkin ortaya koyduğu görüşler hep geri planda kalmıştır. Günümüzde, yukarıda adı geçen felsefe ve ideolojilerin insanlığa pek huzur getirmediği ve üstelik bunların en etkili olanlarından ideolojilerin tarih sahnesinden çekilirken özellikle eğitim alanında ciddi sorunlar bıraktığı görülmektedir. Her ne kadar, Maslow ve Rogers gibi hümanist eğitimciler ile onların bugünkü takipçileri, Sokrates felsefesinin temel kabullerine paralel olan *İnsan doğuştan iyidir ve iyiyi ister*, görüşünü eğitimde etkili bir hümanist yaklaşım olarak savunmuş olsalar da, Sokrates felsefesi, içinde yaşadığımız çağın eğitim dili ve yeni problemleri göz önüne alınarak yeni baştan ve ciddi bir okumaya tâbi tutulmamıştır.

Temelleri, sıradan bir dindarlığa, dönemin popüler felsefelerine ve pragmatik kaygılara dayanmadığı için değerini ve derinliğini hiçbir zaman yitirmemiş olan Sokrates felsefesi, "İnsan eğitiminin amacı nedir?" sorusuna cevap vermemizi kolaylaştıracak çok sayıda başlangıç önermeleri içermektedir. Fakat bu çalışmada güdülen amaç iki bin beş yüz yıl önce oluşturulan bir felsefeyi günümüze taşımak değil onun formundan ve temel ilkelerinden hareketle eğitim felsefesi çalışmalarına katkı sağlamaktır. Bu bağlamda, Sokrates'in en temel prensipleri arasında sayılabilecek olan "Kendini bil!" maksimi ciddi bir *erdem eğitimi parolası* olarak felsefesinin merkezinde yer almaktadır. Bu maksimin işaret ettiği temel ilkenin çağdaş eğitimde *öğrenci merkezilik ve gelişimsel yaklaşım*, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde *bireyi tanıma ve bireye kendini tanıtmaya, kendini (özünü) gerçekleştirme için bireye yardım* şeklinde yansımaları olmuşsa da Sokrates'in birbiri ile ilişkili *kendini bil, insan bile bile kötülük işlemez ve erdem bilgidir* ifadelerinde özetlenen derin ve özümsemiş eğitim yönü, ülkemizde ciddi bir felsefi duyarlılıkla işlenmemiştir. Göz ardı edilmiş bu husus, eğitim felsefesi için üzerinde özenle durulması gereken önemli bir kalkış noktası olarak alınabilir, çünkü eğitim faaliyetlerinin en önemli yönü, amaçların tam bir açıklıkla takdimidir¹ ki bu makale bu yöndeki eksikliğe ve bazı temel yorumlara bir başlangıç olmaya adaydır.

* Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Fen, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Aydın.

¹ Necmettin Tozlu, *Eğitim Felsefesi*, İstanbul 1997, s. 137.

SOKRATES'İN HAYATI VE FELSEFESİ²

Sokrates'ten intikal etmiş birinci el bir kaynağa sahip değiliz, çünkü Sokrates, felsefesini sözlü olarak tartışmış, onu hayatında pratik eylem felsefesi olarak uygulamış ama yazılı herhangi bir eser bırakmamıştır. Bu yüzden onun hayatı ve felsefesi ile ilgili bilgileri öğrencisi Platon (428-348), Xenophon, Aristoteles (384-322) ve Aristophanes gibi filozof ve düşünürlerin eserlerden öğreniyoruz. Özellikle 20. yüzyılda yapılan felsefe tarihi çalışmalarının ışığında ciddi bir değerlendirme ve eleştiriye tabi tutulan bu kaynakların titizlikle kullanılması Sokratesin gerçeğe en yakın portresi ile kavranmasına yardımcı olacaktır.

Platon'un şahitliğine başvurulduğunda Sokrates'in M.Ö. 470'de doğmuş olması kuvvetle muhtemeldir. Babasının bir taş yontucusu veya heykeltıraş, annesinin de gönüllü olarak çevresindeki kadınların doğumuna yardımcı olan bir halk ebesi olduğu söylenebilir. Çağdaş felsefe tarihçilerinin son çalışmalarına bakıldığında kendisinin zannedildiği gibi yoksul bir aileden değil aristokrat bir aileden geldiği tezi daha güçlü görülmektedir. Sokrates'in yetiştiği yılların Atinalıların Persleri yenerek başlattıkları görkemli medeniyet dönemine denk geldiği bilinmektedir. Sokrates'in beden bakımından gürbüz ve dayanıklı olduğu, yaz kış rahatsız olmadan aynı giyisilerle yalnız ayak dolaştığı pek çok kaynaktan bidirilmektedir. Aynı zamanda Ksenophanes'in ısrarla bildirdiği gibi onun açlık ve susuzluğa çok dayanıklı olduğu, azla yetindiği, yeme ve içmede ölçülü davrandığı³ özellikle vurgulanmaktadır.

Sokrates mantık ilminin kurucusu olan Aristoteles'in mantığa ilişkin temel düşüncelerinin oluşmasında önemli katkıları olan bir düşünür olarak da görülebilir; zaten Aristoteles de tümevarıma dayalı akıl yürütmeleri ve evrensel tanımları antik Yunan'da ilk kullanan kişi olarak onun hakkını teslim etmiştir. Fakat Aristoteles'e göre, Sokrates'in tümevarımcı akıl yürütmeleri ortaya koyması onu mantığın kurucusu yapmayacağı gibi evrensel tanımlar üzerinde konuşması da onu Platon'un kurduğu *İdealar öğretisinin* savunucusu yapmaz.⁴ Çünkü, Sokrates bu temel evrensel terimlere ulaşmayı diyalog yoluyla sürdürülecek ciddi bir çaba ürünü olarak görmekteydi. Her ne kadar Sokrates Platon'un ilk dönem diyaloglarında ortaya konan tümel kavramlara ulaşma çabasında kesin tanımlar yapamamış ise de böyle bir arama yolununun

² Burada esas konumuz olmadığı için Sokrates'in sözlerinin otantikliği konularına girilmeyecektir. Fakat şu kadarını söyleyelim ki, Sokrates'in burada ele alınacak görüş ve düşünceleri Platon'un Sokrates'in görüşlerini işlediğinden şüphe olmayan diyalogları ile bunlarla paralellik arz eden diğer kaynaklara ya da bu bilinen Sokratesçi kaynaklarla temelde çatışmayan diğer ikincil kaynaklara başvurularak temellendirilmiştir. Bu şekilde, kendi içinde çeşitli kaynaklardan gelen bilgilerin ve yorumların birbiriyle denetlenmesi ve tutarlılığı daha kolay sağlanacaktır. Sokrates ile ilgili olarak elimizdeki kaynaklar, Ksenophanes'in Sokratik çalışmaları (*Memorabilia* ve *Simpozium*), Platon'un diyalogları, Aristoteles'ten gelen bilgiler, Aristophanes'in *Bulutlar* adlı tiyatro eserinden ibarettir. Bunlar içinde Platon'un Sokrates'ine çok daha fazla ilgi gösterdiği ve en doğru Sokrates portresinin Platon'un diyaloglarına müracaat edilerek çizilebileceğini savunan görüşler daha fazla öne çıkmıştır. Özellikle Burnet ve Taylor gibi çağdaş felsefe tarihçilerine göre Platon'un öncelikle ilk dönem diyaloglarında ortaya çıkan Sokrates, asıl tarihi Sokrates olarak alınmalıdır. (Frederic Copleston, *Copleston Felsefe Tarihi*, İstanbul 1990, ss. 127-131)

³ Ksenophon, *Sokratesten Anılar*, Ankara 1994, s. 15.

⁴ Aristoteles, *The Basic Works of Aristotle*, New York 1941: s. 894 (1078 b 27- 9).

gerekliliğine işaret etmiştir. Sokrates'in kesin bir tanıma ulaşmaması hem onun genel felsefe yapma tarzı ile ilgili hem de erdemın teorik tanımlardan çok pratik eylemlerde ortaya çıkabilecek bir hâl olmasıyla da ilgili olabilir.

Sokrates'in asıl amacı kuramsal anlamda bir sonuç çıkarma işlemi, yani mantık ilmini kurmak değil bir ahlâk ilmi, yani etiği kurmaktır. Bu yüzden o felsefe tarihinin en büyük ahlâkçısı olarak görülür. Yani onun amacı, çok güzel davranma, erdem sahibi olma, kötülükten uzaklaşma ve iyi yaşamının ne olduğunu göstermektir. Buna bağlı olarak onun amacı, sofistlerin yüzeysel bilgilendirme ve sadece hızlı sonuç almaya dayalı faydacılığı yerine, insan özünü açığa çıkaracak olan karakter eğitimini öne çıkarmaktır. İnsanların bilgelik ve erdem kazanması ise onun diğer bütün çabalarının asıl amacını oluşturuyordu. Bu da Sokrates'in tek konusunun insan, ahlâk ve insanın eğitimi olduğunu kendiliğinden ortaya koymaktadır.⁵

İNSAN BİLE BİLE KÖTÜLÜK İŞLER Mİ?

Eğitimin kadim problemi olan *Nasıl bir insan yetiştirmeliyiz ve eğitiminin amacı ne olmalıdır?* sorularına cevap vermeyen bir eğitim felsefesi tasarlanamaz. Hatta, eğitim felsefesinin esası "*Nasıl bir insan yetiştirmeliyiz?*" sorusuna cevap aramak olduğunu da rahatlıkla söyleyebiliriz. Çünkü eğitimde, her türden planlama, örgütlenme ve araç seçiminden önce atılması gereken ilk adım amaçların belirlenmesidir. Bunu takip edecek sorular da sırasıyla, *Nasıl bir birey ya da yurttaş yetiştirelim? Kimi ne zaman eğitelim? Neyi nasıl öğretilim?* şeklinde olmalıdır. Bu sorular, insan, bilgi ve eğitim kavramlarının birlikte ve bütüncü (holistik) bir felsefe dahilinde ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Öyleyse, bir ülkede eğitime yönelik her türlü planlama, program geliştirme ve uygulama hizmetleri ister istemez kendi içinde tutarlı bir eğitim felsefesine dayanmak zorundadır. İşte bu başlangıç noktası için Sokrates kadim bilgeliğin temel maksimlerinden biri olan *kendini bil* prensibini önermiştir. Buradan hareketle Sokrates, bütün kötülüğün kaynağının insanın kendisini bilmemesinden geldiği ve *insanın bile bile kötülük işleyemeyeceği* sonucuna varır. Bu çıkarım, eğitim felsefesi açısından hem bir sonuç hem bir kalkış önermesi olarak görülebilir. Şu hâlde, Sokrates'e göre, bütün kötülüklerin kaynağında bilgisizlik, bütün iyiliklerin kaynağında da bilgi bulunmaktadır. Ama tam bu noktada şu soruyu sormak da kaçınılmaz olacaktır: *Hangi bilgi?*

Platon tarafından aktarıldığı kadarıyla Sokrates felsefesi incelendiğinde onun kastettiği bilginin türü bugün *information* (malumat) dediğimiz bilgi türü olmadığı ve *erdem bilgisi* olduğu açıktır. İnsanın bilgisizliğini farketmesi Sokrates'e göre bilgiye yönelmesinin ilk adımıdır. Bu yüzden olsa gerek *Savunma*'da Sokrates, *bildiğim tek şey hiçbir şey bilmediğimdir* derken, kastettiği, hiçbir şey bilmediğinden çok, bilmediği şeylerin farkında olduğudur. Yani, o diğer insanlardan farklı olarak kendi benliğinden haberdar olduğunu, yani *kendini bildiğini* kastetmektedir. Bu konuya parmak basan Platon, *Sokrates'in Savunması* adlı eserinde Sokrates'in ağızından şu ifadelere yer vermektedir. "...gene de ben, ondan daha bilgiliyim; çünkü o hiçbir şey bilmediği

⁵ Frederic Copleston, Copleston Felsefe Tarihi, I. Cilt, Çev. Aziz Yardımlı, İstanbul 1990, ss. 134-35.

hâlde, bildiğini sanıyor, ben ise bilmiyorum ve bildiğimi de sanmıyorum”⁶ Yukarıda adı geçen *Savunma*’da, insanın kendini bilmesini bütün bilme eylemlerinin temelini koyan ve kendini bilen bilge olacağını savunan Sokrates’in ölüm cezası ile yargılanırken hakimler heyetine ve jüriye, Delfi tapınağındaki rahibe Pythia’nın *Yaşayanlar arasında Sokrates’den daha bilge biri var mı?* sorusuna *Hayır yok!* diye cevap verdiğini⁷ ifade etmiştir. Aslında burada Sokrates Sofistler gibi bilgiçlik taslamadığını, bilmediği şeylerin farkında olduğu için de bilge sayılması gerektiğini vurgulamak istemiştir; ki bu da *kendini bil* maksiminin bir yansımasıdır. Sokrates’in en önemli öğrencisi ve takipçisi olan Platon *kendini bilme* ile ilgili olarak *Birinci Alkibides* diyalogunda, kendimizin ne olduğunu bilirsek, belki kendimizle nasıl ilgilenebileceğimizi de bilebileceğimizi ama bu bilgiye sahip değilssek kendimizle ilgilenmemizin imkansız olacağını dile getirmiştir⁸. O burada, Sokrates’in, erdem bilgi olduğuna göre insan erdemi bilirse kendini bilmiş olacak ve böylece kendini eğtebilecektir, anlamına gelen görüşlerini açıklamak istemiştir denilebilir.

Sokrates’in erdem üzerinde bu kadar çok durmasının bir diğer sebebi de onun Sofistlerle olan mücadelesinde aranmalıdır. Aslında yüzeysel olarak bakıldığında Sofistler de Sokrates gibi erdem ve bilgi diye bir şeyin varlığına ve bunun öğretilenebileceğine inanıyorlardı. Ancak, onların bilgi ve erdemden anladığı, sana göre bana göre değişen ve yarar elde etmeyi ön planda tutan şeylerdi. Bu yüzden, Sofistlerin bütün yapıp ettikleri işte bu göreliliğe dayalı, sana göre bana göre değişen ve sadece pratik yarar ilkesine göre anlam kazanan erdemleri şehir şehir gezerek öğretmek ve bu yolla para kazanmaktı. Sokrates kendini bu anlayışla mücadele etmeye adanmış bir fikir ve eylem adamı olarak düşünülürse onun erdem ve bilgi ile ilgili savunduğu fikirlerinin önemi daha iyi anlaşılabilir.

Sokrates’e göre insanlar bilgisiz olduklarının farkında değillerse bildiklerini sandıkları şüpheli ya da yetersiz bilgilere göre konuşacak, düşünecek veya eyleyeceklerdir; bu da onları Sofistlerin savunduğu sanıya dayalı sallantılı bilgiye, yani göreliliğe götürecektir. Yukarıda da geçtiği gibi, Sofistlerin bu olasılık ve sanıya dayalı eğitimi sadece yüzeysel bilgi verme ve dışsal motivasyonlara bağlı iken Sokrates’in önerdiği eğitim anlayışı, içsel motivasyona dayalı, tamamen diğer tüm bilgilerin ölçülmesini mümkün kılan temel erdem eğitimine yöneliktir. Bu noktada Sokrates’e göre, erdem eğitimi herkese verilmeli çünkü her insan doğal olarak erdemi öğrenmeye, erdemli olmaya ve bunu başkalarına da öğretip onlarda erdem tohumları ekmeye çalışmak ister.⁹ Öyleyse erdem ve ona bağlı karakter eğitimi zorunlu temel eğitim sürecinde yer alması gereken temel derslerden biri olmalıdır.

Öte yandan, erdem nedir, çeşitleri nelerdir ve nasıl öğrenilir? sorularının da yanıtlanması gerekmektedir. İşte Sokrates ömrünü bu sorulara cevap bulmaya adanmış ve hatta idam edildiği gün bile erdem asıl amacı olan bilgelik yolunda arkadaşları ile

⁶ Platon, Sokrates’in Savunması, İstanbul 2005, s. 86.

⁷ Platon, Sokrates’in Savunması, İstanbul 2005, ss. 84-85.

⁸ Platon, Birinci Alkibides, İstanbul 1989, ss. 74-75.

⁹ Ksenophon, Sokrates’ten Anılar, Ankara 1994, s. 18.

tartışmaya, ölüm, ruh, ahiret konularını araştırmaya devam etmiştir.¹⁰ Şimdi bu sorulara onun verdiği yanıtları Platon'un Sokratik diyaloglarını izleyerek ortaya koymaya çalışalım. Kanaatimce, bunun için önce erdem kelimesinin kökü olan *arete* kavramından başlamak oldukça aydınlatıcı olacaktır.

1- Erdem Nedir?

Sokrates'e gelene kadar *arete* sözcüğünün ahlâkla bir ilgisi yoktu; bu sözcük en başta bir işte iyi olmak anlamına geliyordu ki, o dönemde bu sözcüğü duyan bir Yunanlı doğal bir şekilde *Neyin ya da kimin aretesi?* diye sormaktaydı. Bu yüzden, güreşçilerin, kölelerin, ayakkabıcıların ve generallerin *aretelerinden* bahsedilmekteydi. Kısaca söylemek gerekirse, Sokrates'in öğretisinden önce *arete* tamamen bir iş ya da meslekteki ehliyet ve yeterlilik anlamına gelmekteydi. İlk kez Sokrates *arete* sözcüğünü tek tek meslek ya da işlerde yeterli ve yetkin olmak olarak değil de, bunların tümünde ortak olan bir öz olarak tanımlamaya başlamıştır. Yani, herhangi bir meslekteki bir insanın *aretelerinin* değil de genel olarak bir *insanın insan olarak aretesinin*; yani; erdeminin ne olduğunu? sorgulamaya başlayan ilk filozof Sokrates'tir. Öyle görünüyor ki, Platon ve Aristoteles bundan sonra *arete* kavramını erdem olarak genel bir anlamda kullanmaya yönelmişlerdir. İşte bu noktada Sokrates'in öncü rolü, yani erdem kavramını *insan olma yeterliliği* olarak görmüş olması ve eğitimde öncelikle *insan olmayı kazandırmak* amaçlı yaklaşımı benimsemek gerektiğine işaret etmesidir. Şu hâlde, Sokrates, diğer her varlığın olduğu gibi bir insan olarak bizim de yerine getirmek durumunda olduğumuz bir temel ereğimiz ve fonksiyonumuz olması gerektiğini vurgulamış ve bunu erdem olarak adlandırmıştır. O hâlde erdem ne olduğunu bilmek insanın bir insan olarak ereğinin ne olduğunu bilmekle eş anlamlıdır.¹¹

Sofistler erdemleri, başarı, para kazanma ve ekonomik veya siyasal bir rol kazanma amacına yönelik erekler olarak, yani eğitim diliyle söylersek dışsal motivasyonlar olarak sunarken, Sokrates erdemleri insan olmanın gereğine bağlı, doğal olarak insan tabiatında istenen kendini gerçekleştirme arzusunun bir yansıması olan mutluluğa (*eudaimonia*) götüren öze ait içsel motivasyonlar olarak kabul etmektedir. Eğitimde kalıcı bilgi edinme ve edinilen bilginin davranışa dönüşmesini sağlayan motivasyonun içsel motivasyon olduğu çağdaş eğitimin en temel prensibi olduğu düşünülürse, Sokrates'in savunduğu insanın içsel motivasyonlarının harekete geçirilmesi yoluyla öğrendiği erdemlere uygun davranacağı ve bile bile kötülük yapmayacağı kendiliğinden ortaya çıkmış olur. Sokrates aynı zamanda insana özgün yetkinlik olarak adlandırdığı erdemi, mutluluk ve iyi olma hali olarak tanımlar ve bunu *insanın kendi tabiatının gerçekleştirilmesi* olarak yorumlar. İşte bu amacın gerçekleşmesine yarayacak her şey iyi, onu engelleyen ne varsa kötü olarak kabul edilir. İnsan neyin iyi olduğunu biliyorsa zorunlu olarak iyi olanı yapacaktır. Çünkü bu onun içinde taşıdığı var oluş ereğine uygundur.

Lakhe diyalogunda Sokrates *Çocukları daha iyi kılmanın yolu onların ruhlarına erdem aşılamaktır*" demenin problemi çözmeyeceğini dolayısıyla öncelikle erdem ne

¹⁰ Bakınız Platon'un Phaidon Diyalogu, M.E.B., İstanbul 1989.

¹¹ W. K.C. Guthrie, İlkçağ Felsefesi Tarihi, Ankara 1999, ss. 15, 78- 79.

olup olmadığının bilinmesi gerektiğini dile getirmektedir. Hatta çeşitli diyaloglarda kendisine muhataplarının sorduğu "Erdem öğretilir mi?" sorusuna, "Ne olduğunu bilmediğimiz şeyin öğretilip öğretilmeyeceğini nereden bilebiliriz?" diye nükteli cevaplar verdiğini de okumaktayız. Buna göre, önce erdemın tanımı yapılmalı, sonra da öğretilip öğretilmeyeceği ve öğretilcekse nasıl öğretileceği tartışılmalıdır. Çünkü Sokrates'e göre ne olduğu bilinmeyen bir şeyin bilgi olup olmadığını, öğretilip öğretilmeyeceğini ve öğretililecekse nasıl öğretileceğini tartışmamız anlamsız olacaktır.

Sokrates, *Menon* diyalogunda erdemle ilgili olarak şu sonuçlara ulaşır. Tek tek erdemlerde var olan bir öz vardır ki asıl erdem budur, erdemli davranışların en temel özellikleri doğruluk ve ölçülülüktür. Sokrates erdeme ilişkin şu nitelermelerle devam eder: *Erdem güzele duyulan istekle onu elde etme gücüdür.. Erdem iyiyi elde etme gücüdür. Erdem ona sahip olanlara bir tanrı vergisidir.*¹² Fakat o bu sonuçların yanında tek tek erdem çeşitlerinin varlığını da çeşitli diyaloglarında ortaya koymaya çalışır. Platon'un *Kharmides* diyalogunda aktardığına göre, *Sokrates bilmek ya da bilgelik insanın kendisinin ne olduğunu bilmesidir* der. Bilgelik hem diğer tek tek bilmeleri bilmek hem de kendini bilmeyi bilmek olan bir bilimdir. Mademki bilgelik bütün bilimlerin bilimidir öyleyse o, insana bilgisizliği bilmeyi de öğretir. Şu hâlde, ancak bilge olan kimse kendinin ne olduğunu yani neleri bilip neleri bilmediğini bilir.¹³ Kendini bilmek de bilgelik olduğuna göre kendini bilmeyi öğrettiğimiz insana doğal olarak erdemi de öğretmiş oluruz.

Erdemle ilgili söylenenleri bütüncü bir şekilde değerlendiresek şu sonuca ulaşmamız mümkündür. Sokrates erdemi bir temel bilgi edinme kriteri olarak da görür. Ona göre, insanın bilgilerini denetleyecek bir bilgi olması ve bu bilginin de herkeste aynı olması gerekir. Herkeste aynı olan bu bilginin mutluluk gibi insanın reddedemeyeceği bir iç yaşantıya dayanması ve herkesin kesinlikle bu şeyin iyi olduğunu kabul etmesi gerekir. İşte bu öz denetim mekanizmasını sağlayan en temeldeki bilgi, erdemdir. İnsan bir kez bu temel bilgiyi kazanırsa artık bilgi olarak kendisine ulaşan fikir ve davranışları ölçebileceği bir mekanizma geliştirmiş olacaktır. Bu mekanizma da enerjisini mutluluk denen içsel amaçtan alacaktır. Demek ki insan bildiği şey aracılığı ile erdeme ulaşmakta ve bu özelliğinden dolayı da doğal olarak iyi olanı seçmektedir. İşte Sokrates bundan dolayı hiç bıkmadan usanmadan *erdem bilgidir* derken, hep insan olmanın kendine has bu mutluluk ereğini bilmesini kasteder. Bunu bilen insan bile bile bu ereğin dışında kalan kötülüğe yönelemez. Çünkü bu bilgiye ulaşmak, ister istemez insanın varoluşunun doğal seyrine girmesini sağlar ki bu da insanın kötüyü istemesini engeller ve onu mutlu eder. Kısacası, bu bilme insanın kendini gerçekleştirme ve mutlu (bahth) olmasını sağlar ki bir kimsenin bu tabii gidişle akli doyunluğa ulaşip bunun tadına varduktan sonra onu bırakması, mutluluk yerine mutsuzluk doğuracak kötüyü seçmesi imkansızdır.

Sokrates'in dediği erdem olan bilgi iyi bir şey olmalı, yaşamımızı iyi kılmalı ve var oluş amacımızı yani kendimizi gerçekleştirmemizi sağlamalıdır. Sokrates bütün

¹² Platon, *Menon*, İstanbul 1996. ss. 152, 157, 159, 187.

¹³ Platon, *Kharamides*, İstanbul 1998, ss. 27-28.

insanların tabiatı gereği mutlu olmak isteyeceğini savunan ve bu yüzden iyi ve kötünün ne olduğu bilgisine sahip olmanın bizi mutluluğa götürecektik tek yol olduğunda ısrar ederken, erdeme sahip olmanın insana bir ölçme imkanı sağlayacağını kastetmektedir. Bu bilgi erdemdir ve insanların meslekleri veya eğitimleri ne olursa olsun mutlaka bu temel bilgiyi elde etmesi gerekmektedir. İnsanların bildiğimiz diğer mesleklerde olduğu gibi bu bilgileri diğer bazı insanlara bırakmaları yani iş bölümü gereği erdemleri sadece bazı kimselerin bilmesi ve işlemlerini yeterli görmesi mümkün değildir.¹⁴

Sokrates erdem ile sevgi kavramını da birbirine bağlar. Sokrates'e göre insanların birbirini sevmesiyle herhangi bir erdeme gönül vermesi aynıdır. O hâlde erdem sevmektir ve bu sevmeye tamamen insana has doğal bir durum olduğundan, erdem insanın kendi içinde aranmalıdır. Sevgi, sevileni de erdem yolunda kendi kendini aşmaya yönelir.¹⁵ Amacına uygun olan her nesne ya da eylem iyi olduğundan aynı zamanda güzeldir ve erdeme uygundur. Fakat erdem, göreceli olan bir iyi ya da güzel değildir; her durumda iyi olmalıdır.¹⁶ Öyleyse Sokrates'in tanımlamaya çalıştığı erdem öyle bir şeydir ki herkes onun bir erdem olduğu, yararlı, güzel ve iyi olduğu hususunda hemfikirdir. Bu yüzden Sokrates'e göre erdem esasen tanımlanacak teorik bir şey değil, yaşanan bir hâldir ve yaşam durumları yoluyla öğrenilir. Ona göre, iyi insanlarla birarada bulunmak erdemi pekiştirir. Xenophon, Sokrates'in ağzından şunları aktarır: "*Erdemli insanlardan erdemi öğrenirsin ama eğer kötülerle düşüp kalkarsan sen de bozulursun.*"¹⁷

Her ne kadar Aristoteles, insanların kötünün ne olduğunu bildiği hâlde yine de onu işlemekten vazgeçemeyebileceğini savunmuşsa da Ahmet Arslan'ın işaret ettiği gibi Aristoteles *Nikomakos Ahlâkı*'nda, verilen öğütlerin tutulup tutulmamasında öğüt verenlerin o öğütle ilgili yaşantıları hayati önem taşımaktadır¹⁸ diyecektir. Buradan şöyle bir sonuç çıkarmak mümkündür: Eğer tam öğrenme gerçekleşirse insanın kötü olanı yapmaya yanaşmayacağını Aristoteles zımnen kabul etmiştir. Öyle görünüyor ki, Sokrates'in ortaya koyduğu erdemi tanımlama ve eğitimin temelini yerleştirme çabası Platon ve Aristoteles çizgisinde aynen devam etmiştir. Bu çabanın bir sonucu olarak da felsefe tarihinde belli başlı temel erdemlerin neler olduğu ve nasıl tanımlanmaları gerektiği konularında bir geleneğin doğduğunu görüyoruz. Şimdi de Sokrates'in temel (kardinal) erdemlerle ilgili görüşlerini ve tanımlarını kısaca ele alalım.

2- Belli başlı temel erdemler

Platon'un diyalogları yakından tarandığında onun aslında *bilgelik* denen tek bir erdem kabul ettiğini fakat bunun cesaret, ölçülülük, adalet ve dindarlık gibi bireysel erdemler biçiminde yansımaları olduğunu dile getiren görüşleri ile karşılaşıyoruz. Şimdi kısaca bu sayılan temel erdemlere göz atalım.

¹⁴ Lazslo Versenyi, Sokrates ve İnsan Sevgisi, Ankara 1995, ss. 17- 19.

¹⁵ Platon, Şölen, İstanbul 1995, s. 34.

¹⁶ Ksenophon, Sokrates'ten Anılar, Ankara 1994, ss. 18, 74-75.

¹⁷ Ksenophon, Şölen ve Sokrates'in Savunması, İstanbul 1962, s. 20.

¹⁸ Ahmet Arslan, Felsefeye Giriş, Ankara 2001, ss. 255-256.

Lakhes diyalogun'un sonunda Sokrates erdemlerden birisi olan cesareti tanımlamaya girişir. Her ne kadar tam bir tanıma ulaşmasa da cesaretin nerede ve ne zaman olursa olsun bütün iyiliklerle bütün kötülüklerin bilgisi olduğunu söyleyerek tartışmasını tamamlar.¹⁹ İşte bu sonucun yorumu Sokrates'in gözünde onun bütün temel erdemlerin tek bir erdem olan bilgelikle aynı olduğunu gösterir. Sokrates Euthyphron diyalogunda diğer temel erdemlerden birisi olan dindarlığı²⁰ tartışır ve sonuçta dine uygun olan şeyin doğru olan, iyi olan bir şey olduğunu ama her iyi ve doğru olan şeyin din ile ilgili olmayabileceği²¹ anlamına gelen bir sonuca ulaşıyor. Çünkü bir eylemin iyi olduğu için mi, tanrıların hoşuna gittiği için mi iyi olacağını bilemeyeceğimizi söyler. Eğer bir şey tanrıların hoşuna gittiği için iyi ise tanrıların hoşuna gidecek şeylerin ne olduğunu bilmek gerekecektir.²² Eğer Tanrılar varsa iyiyi isteyecekler ve böylece dindarlık onların hoşlarına giden iyi eylem olacak ve bu da sadece temel erdemlerden biri olmak yerine bizzat erdemın kendisi olacaktır. Dindar da iyi biri olmaya çalışarak hem bu dünyada hem de öbür dünyada kötülükten kurtulacaktır.²³ O hâlde bilgelik, cesaret ve dindarlık insanı iyi ve kötünün ne olduğunu bilmeye götürmek açısından birdir. İyi ve kötünün bilimi dediğimiz erdem de aynen bilimlerin ve bilgisizliğin bilimi adını verdiğimiz bilgelik gibi bizi mutlu kılacak ve *eudomoniaya* ulaştıracak bir temel erektir²⁴.

Yine Sokrates, her insan, tabiatı gereği uygun ve yararlı olanı, ona ait ve onun için yerinde olanı yaparsa adaletli davranmış olur²⁵ diyerek bu yolla her insan ereğine ulaşacağını ve tabiatını gerçekleştirmiş olacağını savunur. Ona göre adalet. Karşımızdaki insana ait olanı vermek ve ona hakkını ödemektir. Adaletli olmamak insanın başkasına ve kendisine zarar vermesi anlamına gelir. Xenophon'un *Şölen* adlı yapıtında Anthistenes'in adalet bir erdemse insanlara onu öğreteceğini söyleyince, Sokrates, "*Hem de nasıl erdem, erdem olmaz mı!*" diyerek yiğitlik ve akıllılık erdemleri adına yapılanlar bazı dostlara ve devlete zararlı görünebilir ama adalet tek bir defa bile haksızlıkla bağdaştırılmaz.²⁶ Kısaca, Sokrates adaleti de sonunda bilgisizlikten dolayı insanın kötüyü istemesine bağlamaktadır. Çünkü, insanların kendi ya da başkalarına

¹⁹ Fatma Paksüt, Platon ve Platon Sonrası, Ankara 1982, s. 43.

²⁰ Dindarlığın temel erdemlerden olup olmadığı tartışılmalı olmakla birlikte, Sokrates üzerine yazılmış bazı eserlerde dindarlık temel erdemlerden biri olarak gösterilmiştir. Bakınız, Laszlo Versenyi, Sokrates ve İnsan Sevgisi, Ankara 1995, ss. 142-145.

²¹ Platon, Euthyphron, İstanbul 2000, ss. 30-38.

²² Tanrılara bakma ve saygı gösterme olarak özetlenebilecek dindarlıkla ilgili görüşlerini kesin bir tanıma ulaştırmadan bitiren Sokrates'in o dönem resmi dindarlığına alaycı bir cevap verme niyetinde olması da mümkündür. Burada onun dindarlık olarak gördüğü şeyin putperestlik ayinleri ya da ritüelleri olduğu göz önünde bulundurulursa onun dinsizlikle suçlanmasında bu ince alaycı üslubu da etkili olmuş görünmüyor. Çünkü o, yukarıda adı geçen diyalogda tanrıların ne olduklarını bilmediği şeklinde sonuçlar da çıkarmıştır. Bu konuda mevcut bilgilerimiz karışık ve yeni araştırmalar yapmak da yararsızdır. Çünkü, o tanrıların o günkü teoloji metinlerinde geçtiği gibi iyi olamayabilecekleri görüşüne karşıdır.

²³ Laszlo Versenyi, Sokrates ve İnsan Sevgisi, çev. Ahmet Cevizci, Ankara 1995, ss.143-5.

²⁴ Platon, Kharmides, İstanbul, 1998, ss. 42-43.

²⁵ Laszlo Versenyi, Sokrates ve İnsan Sevgisi, Ankara 1995, s. 129.

²⁶ Xenophon, Şölen ve Sokrates'in Savunması, İstanbul 1962, s. 29.

zarar vermesi, yaptığı eylemlerin kötü olduğunu bilmesinden değil, aksine bilememesinden kaynaklanır²⁷. İnsanlar bazı şeylerin başkasına zarar verdiğini görse de onu yaparken kendisine yarar verdiğini düşünerek yapar. Demek ki, insan son tahlilde kötüyü değil iyiyi istemektedir. Kötülüğü insanlar istemeye istemeye yapar²⁸.

Diğer bir temel erdem ise Sokrates'e göre ölçülülüktür ki bu erdem in adaletten ayrılması güçtür. Bu iki erdem Platon'da aynen korunmuş ve Aristoteles'te orta yol olarak ele alınmıştır. Ölçülülük anlamına gelen *sophrosune* aynı zamanda ılımlılık veya ağırbaşlılık olarak da çevrilebilir. Sokrates, Yunan atasözlerinde ve Hesiodos ile Solon gibi bilgelerin temel öğretilerinde hazır bulduğu "Hiçbir şeyde aşırıya kaçma, haddini hududunu bil, kendini bil" şeklinde dile getirilen ölçülülüğü temel erdemlerden biri saymıştır²⁹. Mutlu olan kimse ölçülü olmanın yollarını aramalı, uygulamalı ve kaçabildiğince ölçsüzlükten kaçınmalıdır, diyen Sokrates'e göre böyle bir insanın yanına ceza uğramayacaktır³⁰. Burada açıkça görülebileceği gibi, Sokrates dolaylı olarak ölçülü olmayı adaletli olmakla eş tutmaktadır. Diğer temel erdemlerde olduğu gibi ölçülülük erdemini de Sokrates, bilgelik dediğimiz temel erdeme bağlar. "Bilgelik her şeyi ölçüyle, sakinlik ve ağırbaşlılıkla yapmaktır. Sokaklarda yürürken, konuşurken ve diğer bütün hareketlerde böyle davranmaktır."³¹ (Kharmides: 12-3) diyerek ölçülülük ve bilgeliği birleştirmiştir. Fakat bilgeliğin de erdemle birleştirilmesi onun sayıca çok gibi görünen erdemlerin aslında tek bir erdem olduğunu gösterme çabasının bir ürünüdür. Bu noktada bütün erdemler niçin hep bilgelikle özdeşleşmektedir? sorusuna da cevap vermek gerekmektedir.

Her ne kadar kesin bir erdem tanımına ulaşamasa da Sokrates her tür erdem in aslında iyilik ve kötülükleri bilmeyi mümkün kılan tek bir erdem olduğunu ve bunun da bilgelik olduğunu vurgulamak istemiştir. Çünkü Sokrates için erdem sahibi olmak bilmeyi, bilme ise öncelikle iyi ve kötünün ne olduğunu bilmeyi gerektirmektedir. Bilgelik sadece teorik bir bilmeyi değil aynı zamanda yapmayı da kapsadığı için "herkesin kendine ait işleri görmesi"³² olarak da tanımlanmıştır. Yani erdeme sahip olmak hem teorik hem de pratik yönden tam ve bütüncü bir bilgi sahibi olmaktır ki bu da bilgelik olarak adlandırılır. Fakat Sokrates'in bahsettiği bu bilgi, bilmeyi bilmek, niçin bilmek gerektiğini bilmek ve insanın varoluş gayesinin ne olduğunun bilgisine varmaktır. Sokrates bu görüşünü Kharmides diyalogunda şöyle açıklar: Gerçekten bir bilimler bilmi varsa bu bilim, şu bilgidir, şu da bilgisizliktir demekten daha ileri gidebilir mi? diye sorarak açmaya çalışır. Burada bilgelik için bilimlerin bilimi derken amacının bütün bilimler ya da meslekleri bilmeyi kastetmediğini özellikle vurgular. Sokrates, bilgenin neyi bildiğini neyi bilmediğini bildiği için yapamayacağı ve bilemeyeceği işlere girmekten sakınacağını ve insanlara da ancak bildikleri ve yapabilecekleri şeyleri yapmaları için izin vereceklerini ifade eder. Böylece bilgelerin emri altında

²⁷ Laszlo Versenyi, Sokrates ve İnsan Sevgisi, Ankara 1995, s. 135

²⁸ Platon, Gorgias, İstanbul 1996, s. 118.

²⁹ Laszlo Versenyi, a.g.e., 123.

³⁰ Platon, Gorgias, çev. Melih Cevdet Anday, İst. 1996, s. 115.

³¹ Platon, Kharmides, çev. Şazi Kösemihal, İst. 1998, 12-3.

³² Platon, Kharmides, İstanbul 1998, s. 17.

bütün ev ve devletlerin işleri yolunda gider. Kısaca bilge ve bilgeliğin hâkim olduğu her yerde işler yolunda gider. Bu da doğal olarak mutluluk getirir.³³

Versenyi *Sokrates ve İnsan Sevgisi* adlı eserinde Sokrates'in insanın var oluş gayesinin de kendini gerçekleştirmek yoluyla mutluluğa ermek olduğunu savunduğunu ve ona göre insanın bu hedefe ulaşmasını sağlayan her nitelik ve yeteneğe erdem adını verdiğini söylemiştir. Çünkü, böylesi bir insan kendisi için neyin iyi olduğunu da bilir. O hâlde gerçekte insanın kendi benine ve iyi ile kötünün ne olduğuna yönelik bilgisini denetleyen tek bir erdem vardır o da bilgeliktir.³⁴ Zaten Sokrates, pek çok diyalogda bilgeliği insanın *kendinin ne olduğunu bilmesi* olduğunu ifade eder. Diğer erdemler bu erdemin değişik yansımalarından başka bir şey değildir. Fakat nasıl olup da bu bilgiye ulaşacağız? Bunun bir yolu ve yöntemi var mıdır, varsa nedir? Bunun bir okulu ve hocası var mıdır? Kısacası, erdem öğretilir mi? Şimdi de buna bir göz atalım.

3- Erdem öğretilir mi?

Copleston, Sokrates'in erdemi bilgi ile özdeşleştirdiği için zorunlu olarak öğretilir bir şey olduğunu kabul etmemiz gerektiğini savunur. Ona göre neyin erdem olduğunu anlarsak onun bilgisi eğitim yoluyla öğretilir, ama bizzat kendisi öğretilmez.³⁵ Yani burada tek tek erdemli davranış dediğimiz ne varsa onları öğretebiliriz ama insanı birdenbire erdemli yapacak bir hazır bilginin olmadığına işaret edilmektedir. Bu tek tek erdemler de ancak hayat içinde yaşayarak öğretilir. Xenophon *Şölen* adlı diyalogunda *Theognis*'ten Sokrates'in ağzından yaptığı bir alıntıda, "*Erdemli insanlardan erdemi öğrenirsin ama eğer kötülerle düşüp kalkarsan sen de bozulursun.*" diyerek çocukların erdemi öğrenmesinde en çok yardım edebilecek öğretmenlerin aranıp bulunmasını ve çocukların onlarla düşüp kalkmasının sağlanmasını önermiştir.³⁶ (1962: 21) Bu kişiler hem tek tek erdemlerin neler olduğunu sözel olarak açıklayacaklar hem de bizzat kendi hayatlarında bir yaşam biçimi haline getirerek göstereceklerdir. Bunun çağdaş öğretim stratejilerine yansımaları *sosyal öğrenme kuramı* biçiminde olmuştur. Demek ki erdemler yalnızca kitaplarda yazılan ve sözlü ifade edilen bir bilgi değil yaşanan, uygulanan bir bilgidir. Sokrates'in erdemin bir türlü keşin bir tarifini vermemesinde onun erdemin pratik bir eylem felsefesi ya da bir içsel hissetme durumu olmasının da etkisi gözükmektedir. Buradan kabaca erdemli davranış kalıpları aracılığı ile erdeme uygun olan davranışların tespit edilmesini sağlayan bir meleke (ustalık= yatkınlık) kazandırılabilir ama bu anlık bir tanımlama ile öğrenme değil süreç içinde erdemi kazanma olarak yorumlamak gerekir.

Hem Xenophon'un hem de Platonun'un *Savunmalarında* bildirdiklerine göre Sokrates'in devletin çıkarlarından önce devlete bakılmasını ve herkesin başkasından önce kendisine bakmasını önermekle de bir ödev bilinci ile eylemek gerektiğini vurgulamıştır. Buna bağlı olarak Sokrateste bilgi ve erdem birdir ve ancak eylem olarak

³³ Platon, *Kharmides*, İstanbul 1998, ss. 36-39.

³⁴ Laselo Versenyi, a.g.e., s. 146-147.

³⁵ Frederic Copleston, a.g.e., s. 144.

³⁶ Xerohor, *Abgbeeb*, Zb 21b

varlığı tespit edilebilir demek istemiştir. Mesela, Euthyphro diyalogunda Sokrates'e *dindarlık erdemi nedir?* diye soran kişiye, Sokrates, "*Dindarlık şu anda benim yapmakta olduğum şeydir.*" diyerek erdemın pratik eylem yönüne işaret etmiştir.³⁷ Yani Sokrates'e göre, doğruyu bilen doğal olarak doğruyu yapacaktır. Bu bizi Sokrates'in *hiçkimsenin bilerek ve amaçlayarak kötülük yapamayacağı* yani *hiçkimsenin kötülük olarak kötülüğü seçmeyeceği* görüşüne götürür.

SONUÇ

Sokrates'e göre bir insanın kendisini bilmesi demek erdeme sahibi olması demektir. Erdem tektir ama onun başta bilgelik olmak üzere doğruluk, adalet, ölçülülük ve dindarlık gibi yansımaları mevcuttur. Temel erdemler olarak da adlandırılan bu erdem çeşitleri insan olmanın bir gereği olarak her insanın istisnasız olarak bilmesi ve ona göre eylemesi gereken temel eğitim konularıdır. Bu erdemleri öğrenen ve bunların gerektirdiği davranışları ortaya koyan insanlar doğal olarak iyiyi isteyecek ve kötülükten uzaklaşacaktır. Bunun tabii sonucu olarak insan mutlu olacaktır. Dolayısıyla Sokrates'e göre insanın bile bile mutluluğu reddetmesi ve kötülüğe yönelmesi imkansızdır. İnsan ancak kötülükleri şu ya da bu sebepten iyi ve yararlı olarak gördüğü için yapar. Demek ki erdemi öğrenen kişinin bile bile kötülüğe yönelmesi mutluluğunu riske atması düşünülemez. Fakat Sokrates'in burada kastettiği mutluluk tamamen bağımsız bir amaç değil insanın kendini (özünü) gerçekleştirmesinin doğal bir sonucu olarak yaşanan bir iç haldir. Sokrates'e göre, insan kendisini mutlu eden iyi dururken kötüye yönelemez; bile bile kötülük yapıp mutluluk yerine mutsuzluğu seçemez.

Eğer Sokratesin özetlediğimiz bu görüşleri kabul edilirse bugün temel eğitim ya da zorunlu eğitim dediğimiz sürecin bu iyi ve kötünün yani erdem ve erdemsizliğin eğitiminin zorunlu olarak verilmesi gerekmektedir. Yukarıda adı geçen temel erdemlerin yeni kuşaklara aktarılması için kullanılacak yöntem de Sokrates'in görüşlerine paralel olan ve günümüzde kabul görmüş *sosyal öğrenme kuramı*dır. Bu öğrenmede öğretmen önce kendisi davranışları ve yapıp ettikleri ile doğru eylemi ortaya koyar. Eğer öğrenci öğretmenin bu davranışı niçin yaptığını kavrayamaz ise o zaman da öğretmen niçin öyle davrandığını izah eder. İşte erdeme dayanmayan ve pratik erdem örnekleriyle doğal bir hayat öğretisi yoluyla sunulmayan öğretim etkinlikleri yararlı olmak şöyle dursun toplum için telâfisi mümkün olmayan zararlar içermektedir. Çünkü çağımızda egemen olan Baconcu anlayışın parolası hükmündeki *bilgi güçtür* sözü kontrolü imkansız kötülüklerin kaynağı olarak da okunabilir. Özellikle bilgi ve egoizmin birleşmesi sonucu realitede ne gibi olumsuzlukların yaşanacağına dair günümüz dünyasında çok sayıda olumsuz örnek mevcuttur. Sokrates'in 2500 yıl önce canı pahasına savunduğu erdem eğitimi işte bu erdemden bağımsız bilgilerin sınır tanımaz kötülüklerinin önüne geçme çabası olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, erdem hem bir öz-kontrol mekanizması olarak çalışan hem de bilgisizliği ve dolayısıyla kötülüğü engelleyen bir temel karakter eğitimi olarak görülmelidir. Eğitim dili ile söylersek, bugün diplomaların gösterdiği öğretimden çok

³⁷ W.K.C. Guthrie, İlkçağ Felsefesi Tarihi, çev. Ahmet Cevizci, Ankara 1999, s. 83.

davranışların gösterdiği eğitime muhtacız. Eğitim sektöründe de Sofistlerin savunduğu faydacı, para kazanmaya yönelik, doğruluktan çok ikna etmeyi öne çıkaran anlayış ile bilgelik, doğruluk, ölçülülük ve cesaret gibi erdem eğitimi savunan Sokratesçi anlayış çatışmaya devam etmektedir.

ABSTRACT

VIRTUE AND VIRTUE EDUCATION OF SOCRATES

In academic and scholarly researches and studies, as well as in the concluding remarks of the meetings concerning education recently, we have faced with the warnings and evaluations on *virtue ethics*, *character education*, *depending on values*, *taking advantage of tradition*, *taking into consideration the social dimension of religion*. It seems that in order for meeting with these demands, in the first place, a deeply philosophical ground is required. In this paper, as a typical example Socrates' maxim, namely, "man does not commit evil action consciously; and the source of evil is ignorance", will be held and virtue education, which has been ignored in today's education, will be exposed. In this context, first of all, the following questions will put to be answered mainly on the basis of Plato's writings: What is virtue?; What kinds of virtue are there?; How can they be taught? At the same time, the questions below will be dealt with indirectly, that is, is the knowledge leading to right moral actions practical or theoretical? Is the transfer of knowledge with no virtuous ground in our time useful or harmful for society?

Keywords: Socrates, virtue education, right moral action, wisdom, evil action.

KAYNAKÇA

- Aristoteles, **The Basic Works of Aristotle**, Edirör: Richard McKeon, Random House, New York, 1941.
- Arslan, Ahmet, **Felsefeye Giriş**, Vadi Yayınları, Ankara, 2001.
- Copleston, Frederic, **Copleston Felsefe Tarihi**, Çeviren: Aziz Yardımlı, İdea, İstanbul, 1990.
- Guthrie, W.K.C., **İlkçağ Felsefesi Tarihi**, Çeviren: Ahmet Cevizci, Gündoğan, Ankara, 1999.
- Ksenophon, **Şölen ve Sokrates'in Savunması**, Çeviren: Hayrullah Örs, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1962.
- Ksenophon, **(Sokratesten Anılar**, Çeviren: Candan Şentuna, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1994.
- Paksüt, Fatma **Platon ve Platon Sonrası**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1982.
- Platon, **Birinci Alkibides**, Çeviren: İrfan Şahinbaş, M.E.B., İstanbul, 1989.
- Platon, **Euthyphron**, Çeviren: Pertur Naili Boratav, Sosyal Yayınları, İstanbul, 2000.
- Platon, **Gorgias**, Çeviren: Melih Cevdet Anđay, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.
- Platon, **Kharamides**, Çeviren: Şazi Kösemihal, M.E. B., İstanbul, 1998.
- Platon, **Menon**, Çeviren: Adnan Cemgil, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.
- Platon, **Phaidon**, Çeviren: Suut K. Yetkin, Hamdi.R. Atademir, M.E.B., İstanbul, 1989.

Platon, **Sokrates'in Savunması**, Cüneyt Çetinkaya, Bordo Siyah, İstanbul, 2005.

Platon, **Şölen**, Çeviren: Azra Erhat, Sabahattin Eyuboğlu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995.

Tozlu, Necmettin **Eğitim Felsefesi**, M.E.B., İstanbul, 1997.

Versenyi, Laszlo **Sokrates ve İnsan Sevgisi**, Çeviren: Ahmet Cevizci, Gündoğan, Ankara, 1995.